

Verkenning uitvoering gezinsaanpak

Auteurs: Karien van Buuren | Linda Voortman
Datum: 20 februari 2020

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	3
2	Wat we hebben gedaan	4
2.1	<i>Tijdpad & afspraken</i>	4
2.2	<i>Gezinsaanpak in beeld - vlogs en tips.....</i>	6
2.3	<i>Biebtobieb.....</i>	6
2.4	<i>Overleg en afstemming.....</i>	6
3	De bevindingen	7
4	De aanbevelingen	15
5	Contact.....	22

1 Inleiding

In de aanloop naar de nieuwe Tel mee met Taal periode 2020-2024 hebben we in opdracht van Kunst van Lezen en SPN van juni tot en met december 2019 met veel plezier gewerkt als verkenner van de gezinsaanpak op uitvoeringsniveau. De verkenning heeft plaatsgevonden in samenwerking met de verschillende betrokken partners, POI's en bibliotheken.

Dit document bevat de bevindingen uit de verkenning van de afgelopen maanden en de aanbevelingen die daaruit voortvloeien.

2 Wat we hebben gedaan

Als verkenners gezinsaanpak zijn we de afgelopen maanden op pad geweest om in gesprek te gaan met POI, bibliotheken, partners en projecteigenaren. Hoe ziet een krachtige gezinsaanpak er volgens hen uit in de praktijk? Welke (lokale) goede voorbeelden zijn er op uitvoeringsniveau? Welke kansen zien zij? Welke vraagstukken zijn er?

We hebben daarnaast deelgenomen aan diverse overleggen en bijeenkomsten waar de gezinsaanpak geagendeerd stond.

Het thema gezinsaanpak leeft enorm en er zijn al mooie stappen gezet. Veel bibliotheken zijn op zoek naar tools en inspiratie. We hoorden regelmatig dat men door de bomen het bos niet meer zag en dat er behoefte was aan meer overzicht van wat er allemaal al is, zowel op strategisch als uitvoerend niveau. Omdat er nog geen centrale plek bestond voor de beschikbare tools, materialen en publicaties rondom gezinsaanpak zijn we hiermee aan de slag gegaan en hebben we de Biebtobieb groep Gezinsaanpak opgericht.

2.1 Tijdpad & afspraken

Datum:	Wat:
Juni en juli 2019	Deskresearch, Bibliotheken, POI en partners & gesprekspartners selecteren. Mailings uitzetten naar gesprekspartners, afspraken plannen Interviewleidraad opstellen
29 juni 2019	Landelijk overleg gezinsaanpak Amsterdam Aansluitend: Petit comité overleg gezinsaanpak
1 juli 2019	Interview Anne Heinsbroek, directeur Stichting VoorleesExpress Utrecht
4 juli 2019	Presentatie en werksessie Gezinsaanpak tijdens POI bijeenkomst Bibliotheek & Basisvaardigheden Utrecht
27 augustus 2019	Petit comité overleg Gezinsaanpak, Utrecht
5 september 2019	Bijeenkomst uitwisseling Stichting VoorleesExpress & partners: educatief partnerschap met ouders, meertaligheid & peuters' / doorgaande lijn gezinsaanpak Utrecht
1 oktober 2019	Petit comité overleg Gezinsaanpak, Utrecht
17 oktober 2019	Interview ProBiblio, Barbara van Walraven en Floor Banning Utrecht
17 oktober 2019	Interview Marijke Bos, Stichting Lezen over BoekStart gerelateerde projecten Utrecht
28 oktober 2019	Interview POI Cubiss, gezinsaanpak lunch Tilburg
29 oktober 2019	Update opdracht Gezinsaanpak tijdens BoekStart POI+G4 bijeenkomst Utrecht
30 oktober 2019	Interview Biblionet Drenthe: Joke Kasemier, Marleen Buurman en Carla Boers (Bibliotheek Coevorden) De Nieuwe Kolk in Assen
November 2019	Start Biebtobieb groep Gezinsaanpak

4 november 2019	Verkennen mogelijkheden G!DS voor inzichtelijk maken en ontsluiten aanbod gezinsaanpak. Gesprek met Marcel Mentink (Rijnbrink).
7 november 2019	Deelname Landelijke dag Bibliotheek en Basisvaardigheden Orpheus Apeldoorn 3 sessies rondom gezinsaanpak: <ul style="list-style-type: none"> • Doorbreek de cyclus van laaggeletterdheid binnen het gezin! Astrid Kroon, Erwin Karst, Hermien Lankhorst • Maak je organisatie klaar voor de gezinsaanpak van laaggeletterdheid Marie-Anne Raaijmakers en Hermien Lankhorst • Taalrijke Thuisomgeving: samen werk maken van partnerschap met ouders Rozet Arnhem i.s.m. Stichting Pas over het project Taalrijke thuisomgeving Anja Bijl van Stichting Lezen & Schrijven over het project Voor jou en je kind 1 sessie inburgering & gezinsaanpak: <ul style="list-style-type: none"> • Vluchten voor meertaligheid kan niet meer! Zeki Arslan en Karien van Buuren
22 november 2019	Landelijk overleg gezinsaanpak Stichting Lezen, Amsterdam Stichting Lezen, KB, Stichting Lezen & Schrijven, SPN
December 2019	Gesprek over leertraject 'De publieksservice en de educatieve maatschappelijke Bibliotheek' met Astrid Kroon en Hanneke Schut (Rijnbrink)
December 2019	Biebtobieb inrichten + content plaatsen
3 december 2019	Petit Comité Gezinsaanpak, Utrecht
9 december 2019	Interview Rijnbrink, Astrid Kroon over Scoor een Boek - thuiseditie + digitaal
10 december 2019	Interview POI Biblionet Groningen, Gonny Apol Groningen
17 december 2019	<i>Themabijeenkomst VoorleesExpress & Gezinsaanpak voor de Overijsselse en Gelderse Bibliotheken</i>
December 2019	Promotie Biebtobieb Gezinsaanpak via nieuwsbrieven: <ul style="list-style-type: none"> -Bibliotheek & Basisvaardigheden -de Bibliotheek op School -BoekStart
10 januari 2020	Gesprek Erica Vos kernteam SPN Bibliotheek & Basisvaardigheden - trekker gezinsaanpak
10 januari 2020	Expertmeeting Stichting Lezen 'Taalinterventies binnen de gezinsaanpak van laaggeletterdheid' Amsterdam
20 januari 2020	Overleg rapportage Verkenning gezinsaanpak met Boudewijn van der Lecq, Adriaan Langendonk en Marijke Bos
21 januari 2020	Gesprek Anita van Lierop over G!DS en de sociaal-educatieve kaart tbv gezinsaanpak
30 januari 2020	<i>Werkbezoek Iedereen Leest en Brusselse Bibliotheken ihkv meertaligheid en thuistaal Geïnitieerd vanuit werkgroep Bibliotheek & Integratie</i>
Februari 2020	Interview Bibliotheeknetwerk Flevoland (Karin de Jong / Tjarko Roorda) (afspraak verzet van december 2019 naar februari 2020)

Februari 2020	Gesprek met Evelien Wietsma (Rijnbrink) over de toolkit en praatplaat 'Doorbreek de cyclus van laaggeletterdheid binnen het gezin' van Rijnbrink en over de toepassing door bibliotheken.
Februari 2020	Gesprek met Anja Bijl en Ilse van der Caaij (Stichting Lezen & Schrijven) over het project Voor jou en je kind! en over empowerment tools
PR & Communicatie	
Vlogs Gezinsaanpak in beeld (YouTube en Biebtobieb Gezinsaanpak)	
Biebtobieb Gezinsaanpak	

2.2 Gezinsaanpak in beeld - vlogs en tips

Als verkenners gingen we de afgelopen maanden het land in om in gesprek te gaan met diverse POI's, bibliotheken en projecteigenaren over een krachtige gezinsaanpak. In korte vlogs onder de noemer 'Gezinsaanpak in beeld' geven we een impressie van deze interviews en bezoeken. We hebben alle gesprekspartners gevraagd welke tip zij hebben voor bibliotheken: waar kan een Bibliotheek morgen mee aan de slag?

De vlogs 'Gezinsaanpak in beeld' zijn te bekijken via de [Biebtobieb Gezinsaanpak](#). Daarnaast hebben we van ieder bezoek een bericht geplaatst op Biebtobieb met de highlights en tips die naar voren kwamen tijdens het gesprek.

2.3 Biebtobieb

Er bestond nog geen centrale plek waar alle informatie, kennis en ervaringen rondom de gezinsaanpak kon worden gedeeld terwijl hier wel behoefte aan was. Biebtobieb is een goed platform om alles samen te brengen en te delen. Het voordeel van Biebtobieb ten opzichte van een reguliere website is dat er veel interactiemogelijkheden zijn; documenten, ideeën en tips kunnen worden gedeeld en contacten zijn snel gelegd.

Daarom hebben we op Biebtobieb de groep Gezinsaanpak opgericht. Deze groep is voor iedereen die op uitvoerend en strategisch niveau werkt aan een gezinsaanpak. In de groep is plek voor zowel landelijk nieuws als nieuws van lokale bibliotheken en POI's. Het is de plek om tips uit de praktijk te delen met elkaar, om nieuwe ideeën voor te leggen en om vragen te stellen aan alle deskundigen die er zijn. De groep Gezinsaanpak is begin november gestart. Sindsdien is regelmatig nieuwe content geplaatst, zoals tools, vlogs en berichten. De groep is gepromoot middels diverse kanalen en deelnemers zijn uitgenodigd om zelf hun input te delen en vragen te stellen in de groep. Het is een groeiende community rondom gezinsaanpak die we samen verder vullen en bouwen.

2.4 Overleg en afstemming

De afgelopen maanden hebben we deelgenomen aan diverse overleggen en bijeenkomsten om af te stemmen en verbindingen te leggen rondom de gezinsaanpak. Het petit comité en grand comité (landelijk overleg) gezinsaanpak zijn waardevolle overlegmomenten gebleken waarin de diverse partners Stichting Lezen, SPN, KB en Stichting Lezen & Schrijven afstemmen en delen. Daarnaast is

er aandacht geweest voor de gezinsaanpak tijdens POI+G4 bijeenkomsten georganiseerd door de SPN kernteams in de vorm van updates, presentaties en een werksessie.

3 De bevindingen

De gesprekken die we hebben gevoerd hebben veel informatie opgeleverd. Het doel was om samen met de betrokken partners, POI's en bibliotheken de gezinsaanpak voor te bereiden, opdat de POI en bibliotheken in januari 2020 stappen (kunnen) zetten om de gezinsaanpak beter onderdeel te maken van het bibliotheekwerk. Hieronder geven we onze bevindingen weer, gekoppeld aan de resultaten zoals beschreven in de projectopdracht.

Work in progress

Allereerst werden de gesprekken door iedereen gewaardeerd. De behoefte aan uitwisseling van kennis en ervaring en het delen van goede voorbeelden is groot. POI, bibliotheken en partners realiseren zich het belang van een gezinsaanpak en er is veel aandacht voor. Maar zij zijn zoekende hoe zij hier goed vorm aan kunnen geven. Er zijn (nog) geen pasklare antwoorden op de vraag wat een goede gezinsaanpak is, maar er zijn nog wel veel vraagstukken waar men mee worstelt. Grofweg kunnen we de volgende (operationele) vraagstukken bij de bibliotheken onderscheiden:

- 1) *Hoe kan de Bibliotheek NT1 gezinnen bereiken met behulp van intermediairs?*
- 2) *Hoe kan de Bibliotheek interne programma's aan elkaar verbinden om gezinnen vast te houden en een doorgaande lijn te creëren?*
- 3) *Hoe kan de Bibliotheek de (latente) leervraag ophalen bij de ouders?*
- 4) *Hoe kan de Bibliotheek training en begeleiding bieden aan vrijwilligers die ouders coachen bij hun leervraag?*
- 5) *Hoe kan de Bibliotheek interne en externe programma's aan elkaar verbinden om ouders vast te houden/om te komen tot een integraal sluitend aanbod?*
- 6) *Hoe bouwt en onderhoudt de Bibliotheek een lokaal netwerk rond de gezinsaanpak en hoe kan de Bibliotheek zich daarin positioneren?*

Ondersteuning bibliotheken

Op landelijk, provinciaal en lokaal niveau staat de gezinsaanpak hoog op de agenda. En op alle niveaus gebeurt er ook heel veel. Dat maakt het soms ook lastig om het overzicht te houden. Dat geldt zowel voor de POI als voor de bibliotheken. De POI kan in de ketenaanpak zorgen voor een goede doorvertaling van landelijke ontwikkelingen naar de lokale bibliotheken. Andersom speelt zij een belangrijke rol bij de doorvertaling van lokale praktijkvoorbeelden naar netwerkniveau en landelijk niveau.

“Een plan van aanpak voor de verbindende implementatie en uitvoering van de bewezen/ geëvalueerde projecten.”

In opdracht van Kunst van Lezen hebben Hermien Lankhorst en Marie-Anne Raaijmakers een strategisch stappenplan ontworpen. De brochure hiervan is te vinden in de biebtobieb groep Gezinsaanpak en is een mooie tool voor bibliotheken en POI om een kritische blik te werpen op de eigen situatie. Het is tegelijkertijd een checklist om te zien welke stappen noodzakelijk zijn en op welke punten de bibliotheek de zaken al zo goed voor elkaar heeft dat de daarbij horende stappen wat minder aandacht behoeven. Ook in de strategische sessies gezinsaanpak (Kunst van Lezen in samenwerking met de POI) is het een waardevolle tool.

In de tekst hierboven zijn al een aantal vraagstukken van bibliotheken eruit gelicht. De vraagstukken zijn te linken aan de negen stappen in het strategisch stappenplan. Het zijn vraagstukken waar de POI de bibliotheken bij kunnen ondersteunen. De uitdaging is vooral om de bibliotheken verder op weg te helpen met hun *lokale* vraagstuk.

Een voorbeeld van zo’n verdere operationalisering zien we bij Rijnbrink. Rijnbrink kiest voor een aanpak waarbij zij in een vijftal werksessies procesbegeleiding biedt aan de bibliotheken. Daarbij staat het lokale vraagstuk van de bibliotheek centraal. Daarmee wordt het een praktische aanpak voor de bibliotheken ten behoeve van de uitvoering op lokaal niveau. De deelnemers zijn veelal specialisten jeugd & onderwijs samen met hun collega van basisvaardigheden of het taalpunt. Zij trekken als team op. In twee jaar tijd werken de bibliotheken aan hun lokale vraagstuk, wisselen zij kennis en ervaring uit, en ontvangen zij deskundigheidsbevordering en inspiratie.

“Een inventarisatie van andere mogelijke kansrijke aanpakken die eventueel landelijk kunnen worden doorontwikkeld.”

Er zijn negen bewezen succesvolle interventies die dienen als basis voor een gezinsaanpak. Daarbij wordt met de inzet van intermediairs/instellingen rond het kind de doelgroep laaggeletterde ouders bereikt. Van 2016 tot 2019 is vanuit Kunst van Lezen ingezet op deze negen projecten, in afstemming met Bibliotheek & Basisvaardigheden van de KB en Stichting Lezen & Schrijven. De aandacht gaat in de projecten primair uit naar het ondersteunen van ouders bij het stimuleren van de taal- en geletterdheidsontwikkeling van hun (jonge) kinderen thuis. Onderstaande matrix¹ geeft per project de stand van zaken weer medio 2018.

1. BoekStart-BoekenPret	++
2. VoorleesExpress	+++
3. Thuiseditie Scoor een Boek!	++
4. Hoor je mij?	++
5. E-learning JGZ	+++
6. BoekStart in de kraamzorg	++
7. Peuter in Zicht	++

¹ Uit: Activiteitenplan Kunst van Lezen binnen Tel mee met Taal 2 2020-2024 (2019).

8. Voor jou & je kind! (voorheen Taal voor Thuis)	++
9. de BoekStartcoach	+++

- + = de inhoud ligt er
 ++ = de inhoud ligt er en is in de praktijk uitgetoet
 +++ = de inhoud ligt er, is in de praktijk uitgetoet en het project is klaar voor landelijke uitrol

Met bovenstaande projecten kan de bibliotheek een fundament creëren voor een gezinsaanpak. Zo komen we landelijk tot een goede infrastructuur en voor verbinding tussen een aantal bewezen effectieve projecten rond de gezinsaanpak die bovendien aansluiten bij (de infrastructuur en bouwstenen van) bredere programma's zoals BoekStart (in de kinderopvang) en de Bibliotheek op School.

In de gesprekken bleek dat men het moeilijk vonden om (bewezen) goede praktijkvoorbeelden van een gezinsaanpak te noemen, maar zag men wel projecten/werkwijzen ontstaan die kansrijk zijn. Veel bibliotheken zitten daarbij middenin de uitvoering en zijn nog aan het experimenteren wat wel en wat niet werkt. Men ervaart dat het vooral érg moeilijk is om de NT1 doelgroep te bereiken. Met de praktijkvoorbeelden worden met name de NT2 gezinnen bereikt. Een aantal bibliotheken heeft daarom de focus gelegd op het bereiken van de NT1 doelgroep.

Probiblio heeft een publicatie uitgebracht met een aantal gezinsaanpak projecten bij de bibliotheken. Cubiss hoopt in het voorjaar een dergelijke publicatie uit te brengen. Ook Rijnbrink komt in 2020 met een publicatie van succesvolle voorbeelden van gezinsaanpak uit de praktijk. De programma's BoekStartcoach en de VoorleesExpress zijn veelvuldig genoemd in de gesprekken: hiermee hebben we goud in handen om laagtaalvaardige gezinnen te bereiken!

In onderstaand overzicht hebben we een heel aantal voorbeelden uit de praktijk genoteerd. Het overzicht is verre van volledig, maar het geeft een beeld van hoe er wordt ingezet op de gezinsaanpak door de bibliotheken. Door een aantal landelijke en provinciale subsidiestromen is er ruimte ontstaan om daarmee te experimenteren. We zien de initiatiefrijkheid van POI en bibliotheken en we zien hoe zij proberen de gezinsaanpak lokaal werkend te krijgen. We hebben gepoogd de voorbeelden onder te verdelen in project/ aanpak/ training.

Een aantal van deze praktijkvoorbeelden zien we als kansrijke initiatieven die gerelateerd (kunnen) worden aan de negen bewezen projecten en de programma's BoekStart (in de kinderopvang) en de Bibliotheek op School. Deze voorbeelden komen verderop in dit document terug in de aanbevelingen.

Praktijkvoorbeelden gezinsaanpak		Uitvoerende organisatie
Huisbezoeken met de BoekStartcoach	Aanpak	Bibliotheek Kampen
Timmeren aan Taal met het hele gezin Voor TaalThuiscoaches, BoekStartcoaches, voorlezers VoorleesExpress e.a.	Training	Taal doet Meer (Utrecht) (i.s.m. de Bibliotheek Utrecht)

Ervaringsdeskundigen (moeders en meertalig) worden ingezet als BoekStartcoach	project	
BoekStartcoach Achterhoekse consultatiebureaus De BoekStartcoach van de Bibliotheek Veluwezoom	Project	Bibliotheek Achterhoekse Poort Bibliotheek Veluwezoom vanuit provinciale project Gelderland Geletterd
Samen digi-TAAL de toekomst in	Project	Ontwikkeld door Delft basisschool de Horizon Meerdere bibliotheken, waaronder Veluwezoom, Oldenzaal en Brummen-Voorst. Van Alem Onderwijsadvies is het project nu gestart met NT1 ouders.
ThuisTaal, Rijnbrink	Project	Ontwikkeld door Rijnbrink i.s.m. de Overijsselse Bibliotheken en Saxion lerarenopleiding Bibliotheken Enschede, Almelo en Oldenzaal in regio Twente Bibliotheek Deventer Bibliotheek Hardenberg Bibliotheek West-Achterhoek
Taalrijke thuisomgeving 100% Arnhem Geletterd	Aanpak	Rozet Arnhem i.s.m. lokale partners
Samen Thuis in Taal	Project	Bibliotheek Eindhoven (TmmT)
Praktijkvoorbeelden Probiblio: Doe Mee Café	Project	Bibliotheek Aan den IJssel
Praktijkvoorbeelden Probiblio: Samenspel	Project	Bibliotheek Kennemerwaard
Praktijkvoorbeelden Probiblio: Taalvisite+	Project	DOK in Delft
Praktijkvoorbeelden Probiblio: Ouderlessen op school	Project	Bibliotheek Haarlemmermeer
Probiblio: <u>Oudercafé</u> (als vervolg op de VoorleesExpress)	Project	Bibliotheek Waterland
Voor jou en je kind! (doorontwikkeling Taal voor Thuis)	Project	Stichting Lezen & Schrijven Vele bibliotheken in den lande zijn gestart. In 2019/2020 vinden er pilots plaats met Voor jou en je kind! vanuit dBoS.
Training 'Taal is best lastig' voor toeleiders gericht op laagtaalvaardige ouders Dianne Companje-Spaan	Training	Ontwikkeld door Dianne Companje-Spaan Bibliotheken Rijssen-Holten, Ommen en Hardenberg proberen de train-de-trainer uit in 2019-2020
Alle Zwolse kinderen lezen	Project	Stadkamer, Bibliotheek Zwolle
'Een krachtige gezinsaanpak' in Raalte en Ommen	Aanpak	Bibliotheken Salland (Raalte) en Ommen in het kader van provinciale project Taal Werkt! in Overijssel
BoekStartcoach met het CJG en peuterconsulenten: de Rotterdamse aanpak Inclusief frontoffice training in het ontvangen van laagtaalvaardige ouders	Aanpak en training	Bibliotheek i.s.m. CJG, Gemeente Rotterdam, JGZ
Voorleeswedstrijd met ouders in samenwerking met de basisschool	Project	Bibliotheek ZINiN (Nijverdal) en Stadkamer (Zwolle)

Pilots sociaal educatieve kaart en verbinding gezinsaanpak G!DS t.b.v. ontsluiting aanbod partners	Aanpak	Onder meer pilotlocaties Hengelo en Rozet Arnhem Zie ook de website informatiepunt Dordrecht
Samenwerking met kinderopvang om laagtaalvaardige gezinnen in het woonwagencamp te bereiken en ondersteunen.	Aanpak	Biblionet Drenthe, Bibliotheek Coevorden in samenwerking met kinderopvang Gans Anderz
Training vrijwilligers taalhuis en bibliotheek t.b.v. coachende aanpak	Training	Ontwikkeld door ITTA Onder meer bij bibliotheken Dalfsen en Hardenberg en bij Probiblio
Empowerment tools en gesprekstechnieken	Aanpak	Stichting Lezen & Schrijven Ilse van der Caaij
Scoor een boek - Thuiseditie en Digitaal	Project	SPN en Kunst van Lezen Uitgevoerd door vele bibliotheken
Taalpret Nijkerk Inzet Boekenpret-BoekStart Speelontdekboeken	Aanpak	Onder meer bibliotheek Nijkerk in verbinding met Taalpunt in de School
De leergang de publieksservice en de educatieve maatschappelijke Bibliotheek	Training	POI's i.s.m. SPN Meerdere bibliotheken volgen de leergang momenteel
VoorleesExpress in de doorgaande lijn Themabijeenkomst Rijnbrink: samenwerking logopedie; welzijn; publieksservice; taalhuis en kov/po.	Aanpak	Stichting VoorleesExpress Onder meer de Overijsselse en Gelderse Bibliotheken
Taalambassadeur in de klas	Aanpak	Gelderse Bibliotheken
Maandprogrammering gezinsaanpak	Aanpak	Biblionet Groningen
PraatjesMaken	Project	Bibliotheek Hengelo
Junior Taalhuis	Project	Kulturhus Bijenkorf, bibliotheek Borne
BOEK(en)ZIN	Project	Bibliotheek Zwartewaterland i.s.m. GGD
Samen bereiken en bedienen werkende NT1-ers en hun familie	Aanpak	Bibliotheek Gelderland Zuid vanuit provinciale project Gelderland Geletterd

Verbindingen leggen

Het werd duidelijk dat het niet *sec projecten* betreft waarmee men invulling geeft aan een gezinsaanpak: men is zich ervan bewust dat het een *aanpak* betreft waarbij intern de verbinding moet worden gemaakt tussen (de projecten en programma's van) jeugd & onderwijs en basisvaardigheden, en waar extern de verbinding moet worden gemaakt met een heel netwerk van partners. Alleen door in te zetten op dergelijke verbindingen kan er een doorgaande lijn worden gecreëerd met een sluitend aanbod passend bij de vraag. In de praktijk blijkt dat specialisten zich vaak nog bewegen in de eigen programmalijn en (ook vanwege de vele werkzaamheden en hoge werkdruk) (te) weinig de collega's opzoeken in de andere programmalijnen.

In Noord-Brabant wordt bijvoorbeeld ingezet op Mix & Match om binnen de bibliotheken de uitwisseling en kennisdeling te stimuleren en verbindingen te leggen. En Cubiss organiseert regelmatig een gezinsaanpak-lunch om binnen de POI zelf elkaar mee te nemen in de ontwikkelingen. Waar de POI de bibliotheken stimuleren om verbindingen te maken tussen de programmalijnen, proberen zij dat zelf ook meer te doen: *practice what you preach!*

Naast de verbinding tussen jeugd & onderwijs en basisvaardigheden, is ook de publieksservice steeds beter in beeld. De medewerkers publieksservice hebben een belangrijke rol in het (eerste)

contact met laagtaalvaardige gezinnen. Met het leertraject '[De publieksservice en de educatieve maatschappelijke Bibliotheek](#)' worden zij bekend gemaakt met de programma's om laaggeletterdheid te voorkomen en aan te pakken. Zodat zij klanten die over de drempel zijn gestapt goed kunnen helpen of naar de juiste collega kunnen doorverwijzen. Zo ontstaat er verbinding tussen klant, inhoudelijke collega en aanbod.

Waar de specialist basisvaardigheden zich richt op volwassenen die hun taal-, reken-, schrijf- en digitale vaardigheden willen ontwikkelen, daar is ook de samenwerking met de taalpuntcoördinator erg waardevol. De taalpuntcoördinator organiseert immers het taalpunt samen met de taalvrijwilligers, om zo deelnemers te ondersteunen bij de verdere ontwikkeling van hun basisvaardigheden.

Tot slot werd in de gesprekken duidelijk dat het strategisch, tactisch en operationeel niveau sterk aan elkaar gelieerd zijn en dat het moeilijk is om het één los te zien van het ander. Er is een duidelijke visie en een goed beleid nodig op de gezinsaanpak. Dit is voorwaarde om op operationeel niveau uitvoering te geven aan een gezinsaanpak: medewerkers moeten worden gefaciliteerd en ondersteund om stappen te zetten en tijd te investeren. Immers - en ook hier is iedereen het over eens - een gezinsaanpak vraagt om een lange adem!

Biebtobieb als platform

In deze opdracht was het streven om bibliotheken en POI in stelling te brengen om verder werk te maken van een gezinsaanpak. We hebben ervoor gekozen om met de biebtobieb groep gezinsaanpak een platform te creëren om de POI en bibliotheken mee te nemen in de zoektocht. Want er was duidelijk behoefte aan uitwisseling van informatie, kennis en ervaringen, en aan het delen van praktijkvoorbeelden en bruikbare tools. Waar er nog geen antwoorden konden worden geformuleerd, hebben we de vragen die we hebben opgehaald voorgelegd aan de bibliotheken. Op die manier hopen we dat bibliotheken het gesprek met elkaar aangaan en elkaar verder helpen om vorm te geven aan een gezinsaanpak.

“Er worden 4 good practices inclusief de succesbepalende factoren beschreven, ter inspiratie voor andere bibliotheken om de juiste stappen te kunnen zetten.”

Met 187 groepsleden (d.d. 20-02-2020) heeft de biebtobieb groep een goede start. De groepsleden komen zowel van POI als ook van bibliotheken uit heel het land. Onder meer via nieuwsbrieven van basisvaardigheden, de Bibliotheek op School en BoekStart, via communicatiekanalen van de POI, de sessies op de landelijke dag Basisvaardigheden en via biebtobieb zelf is de groep onder de aandacht gebracht. Onze gesprekspartners hebben we bevraagd welke good practices gezinsaanpak zij zagen en wat de succesbepalende factoren zijn. In de biebtobieb groep hebben we vlogjes geplaatst van onze gesprekken. In de vlogs wordt telkens een tip gedeeld waar bibliotheken meteen mee aan de slag kunnen aangaande de gezinsaanpak. Daarnaast wordt er een vraag centraal gesteld waar groepsleden worden getriggerd om met elkaar over in gesprek te gaan. In een artikel hebben we vervolgens telkens vijf tips uit de praktijk geformuleerd die we ophaalden in het gesprek. De gesprekspartner en ook anderen zijn uitgenodigd om te reageren en om waardevolle documenten te delen.

De snelle groei in groepsleden laat zien dat er behoefte is aan een dergelijk platform. We zien een voorzichtige toename in groepsleden die een bijdrage leveren aan de groep. Verdere reacties en

uitwisseling blijft echter nog uit. Ook hier leert de ervaring dat een biebtobieb groep een langere adem nodig heeft voordat er interactie plaatsvindt. Daarnaast zijn er veel groepsleden die volgen en halen, maar zijn er altijd weinig groepsleden die actief bijdragen.

“Praktisch toepasbare landelijke tools waarmee POI en bibliotheken zich kunnen positioneren als cruciale partner in het doorbreken van de cyclus van laaggeletterdheid.”

De toolkit ‘Doorbreek de cyclus van laaggeletterdheid binnen het gezin’ van Rijnbrink is waardevol materiaal gebleken voor de Overijsselse en Gelderse Bibliotheken. Met deze praatplaten (onder meer een fysieke folder en PowerPoint) vertellen bibliotheken intern en extern het verhaal van een gezinsaanpak. De toolkit is voornamelijk gebaseerd op het rapport Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur (2017) van Stichting Lezen. Daarnaast is er gebruik gemaakt van cijfers uit onderzoeken van Stichting Lezen & Schrijven en Price Waterhouse Coopers. Dat de materialen in bibliotheekhuisstijl zijn, dat het aantrekkelijke fysieke praatplaten zijn en dat de presentatie aan te passen is aan de lokale situatie, maakt dat de bibliotheken de toolkit goed kunnen inzetten in gesprekken met partners. De toolkit is een goed voorbeeld van een tool gebaseerd op landelijke publicaties en wetenschappelijke onderzoeken waarmee bibliotheken op pad kunnen gaan. De toolkit is door Kunst van Lezen bovendien omgezet naar een aantal waardevolle tools (brochure en presentatie) die landelijk voor bibliotheken beschikbaar is gesteld. Met deze tools kan de Bibliotheek worden gepositioneerd als krachtige speler binnen de gezinsaanpak. De brochure ‘Doorbreek de cyclus van laaggeletterdheid; strategisch stappenplan gezinsaanpak’ is een waardevolle toevoeging. Deze brochure is in te zetten als checklist. Bibliotheken kunnen hiermee de eigen situatie kritisch bekijken en zien welke vervolgstappen nodig zijn. Bovenstaande tools zijn gepresenteerd op de landelijke dag Basisvaardigheden in de sessies gezinsaanpak en zijn goed ontvangen. De tools zijn centraal te vinden in de biebtobieb groep gezinsaanpak.

Succesvoorwaarden

Het is van belang om landelijke publicaties en wetenschappelijke onderzoeken goed te duiden ten behoeve van tools voor bibliotheken om mee op pad te gaan. In samenwerking met Stichting Lezen (Agnes van Montfoort) wordt gewerkt aan een tool die inzicht geeft in de succesvoorwaarden van een gezinsaanpak. Met de tool kunnen POI en bibliotheken beter inzicht krijgen in wat wel en niet werkt. Praktisch gezien kan het helpen om te zien wat je wetenschappelijk gezien kunt verwachten van het effect van een programma. Daarnaast kun je met de tool beter inzetten op werkende elementen in (nieuwe) programma’s en aanpakken.

Belangrijke publicaties zijn onder meer de onderzoeken van Roel van Steensel² en Martine van der Pluijm³. De eerste is een meta-analyse van interventies gericht op de geletterdheidsontwikkeling van jonge kinderen en de effecten van ouderbetrokkenheid op de geletterde ontwikkeling van kinderen. De tweede betreft een onderzoek rondom professionalisering van leraren in het samenwerken met laagopgeleide ouders aan de taalontwikkeling van jonge kinderen. Het probeert een antwoord te geven op de vraag welke activiteiten en strategieën van laagopgeleide ouders het meest effectief zijn om de mondelinge taalvaardigheden van kinderen te stimuleren. Een deelonderzoek betreft daarbij het project Thuis in Taal.

De expertmeeting ‘Gezinsaanpak van laaggeletterdheid’ van Stichting Lezen op 10 januari 2020 gaf gelegenheid aan experts uit het werkveld om met elkaar in gesprek te gaan. De onderstaande vijf thema’s stonden centraal:

1. *Interventies gericht op de geletterdheidsontwikkeling van jonge kinderen - Roel van Steensel*
2. *Interventies gericht op de taalontwikkeling van jonge kinderen - Martine van der Pluijm*
3. *Gedragsverandering in de context van de gezinsaanpak - Leonie Venhoeven*
4. *Meertaligheid in de context van de gezinsaanpak - Josje Verhagen*
5. *Armoede in de context van de gezinsaanpak - Natascha Notten*

Een dergelijke expertmeeting is een waardevolle manier gebleken om deskundigheid te vergroten en een eerste vertaling naar de praktijk mogelijk te maken.

² Family literacy-programma’s voor kinderen in achterstandssituaties: Een meta-analyse van effecten en werkzame elementen. R. van Steensel, S. Fikrat-Wevers, W. Bramer, L. Arends. Erasmus School of Social and Behavioural Sciences, 2019.

³ Laagopgeleide ouders betrekken bij de geletterde ontwikkeling van hun jonge kind. Het belang van maatwerk in taal bij peuters en kleuters. M. van der Pluijm e.a., 2019.

4 De aanbevelingen

Op basis van de bevindingen komen we tot een aantal aanbevelingen om de gezinsaanpak een goed vervolg te geven. Want, de eerste stappen zijn gezet, en er gebeurt overal heel veel, maar er zijn nog veel stappen nodig!

POI: Ondersteuning bibliotheken bij lokale vraagstukken

Op landelijk, provinciaal en lokaal niveau staat de gezinsaanpak zoals gezegd hoog op de agenda. En op alle niveaus gebeurt er ook heel veel. Dat maakt het soms ook lastig om het overzicht te houden. Dat geldt zowel voor de POI als voor de bibliotheken. De POI kan in de ketenaanpak zorgen voor een goede doorvertaling van landelijke ontwikkelingen naar de lokale bibliotheken. Andersom speelt zij een belangrijke rol bij de doorvertaling van lokale praktijkvoorbeelden naar netwerkniveau en landelijk niveau.

In het hoofdstuk over de bevindingen zijn al een aantal vraagstukken van bibliotheken eruit gelicht. Het zijn vraagstukken waar de POI de bibliotheken bij kunnen ondersteunen. De uitdaging is om de bibliotheken verder op weg te helpen met hun lokale vraagstuk.

Elke POI zit anders in elkaar en elke POI kiest daartoe een eigen aanpak. Het is belangrijk dat POI hun verschillende aanpakken met elkaar bespreken, de presentaties, plannen en tools met elkaar delen en de lokale praktijkvoorbeelden kenbaar maken aan elkaar. De behoefte hiertoe is gebleken uit de gesprekken. Deze uitwisseling van kennis en ervaring kan deels plaatsvinden in de biebtobieb groep Gezinsaanpak, maar nog belangrijker is het om in de kernteams en in een landelijke werkgroep gezinsaanpak elkaar te vinden.

Agenderen bij SPN

Het is belangrijk om binnen de SPN kernteams en in een landelijke werkgroep gezinsaanpak elkaar te vinden en af te stemmen rondom gezinsaanpak. De aanbeveling is daarom om het onderwerp steviger te agenderen in de kernteams SPN en het in te bedden in de organisatiestructuur van SPN. Daar verdient het evenveel aandacht van de lijn basisvaardigheden als van de lijn jeugd & onderwijs (kernteams BoekStart en de Bibliotheek op School) en is het met name van belang dat het niet los van elkaar wordt aangevlogen maar dat men hierin gezamenlijk optrekt. Er gebeurt immers veel goeds vanuit de programma's BoekStart, de Bibliotheek op School en VoorleesExpress op preventief gebied, maar er gebeurt ook veel goeds vanuit de programma's basisvaardigheden op curatief gebied. Met de aanstelling van Erica Vos als projectleider gezinsaanpak in het kernteam Bibliotheek & Basisvaardigheden wordt hier een goede stap gezet. In 2020 dient ingezet worden op SPN visie en beleid rondom gezinsaanpak.

Tijdens de POI/G4 bijeenkomst BoekStart, de Bibliotheek op School en Bibliotheek en Basisvaardigheden kan de gezinsaanpak ook structureel worden geagendeerd.

Biebtobieb als platform

Om de biebtobieb groep Gezinsaanpak levend te houden is het belangrijk dat er vaste moderators zijn die regelmatig relevante content toevoegen en dat deelnemers zich medeverantwoordelijk (gaan) voelen voor het delen en plaatsen van content. Door dit te beleggen bij SPN ontstaat er meer draagvlak bij de POI, kan de kennisdeling vanuit de verschillende POI en bibliotheken makkelijker plaatsvinden, en kan de groep gecontinueerd worden. Ook de afstemming met Stichting Lezen en KB is daarin belangrijk.

Samenwerking partners

Het petit comité met Stichting Lezen, KB en SPN en het grand comité met ook Stichting Lezen en Schrijven en andere partners verdient het om continuering te krijgen. In deze bestaande overlegstructuur vinden de partners in het werkveld elkaar en van hieruit kunnen zij gezamenlijk optrekken in een gezinsaanpak. De vorm en samenstelling kan waar nodig worden bijgesteld. Belangrijk bij de organisatie van bijeenkomsten rondom gezinsaanpak is de genodigden/gastenlijst. In kaart dient te worden gebracht wie zich per POI/bibliotheek bezig houdt met de gezinsaanpak zodat de juiste personen kunnen worden uitgenodigd. In deze bijeenkomsten kan middels de genodigden telkens een goede verbinding worden gelegd tussen jeugd & onderwijs en basisvaardigheden.

Verder is het van belang in het KB jaarplan SPN duidelijk te noemen als partner op het thema gezinsaanpak. En ook dient telkens goede afstemming te worden gezocht met Kunst van Lezen.

Landelijke dag gezinsaanpak

Om het onderwerp stevig te blijven agenderen en de relevante partijen te positioneren, kan een landelijke bijeenkomst gezinsaanpak worden georganiseerd, in navolging op de landelijke bijeenkomst gezinsaanpak in 2018. Een dergelijke bijeenkomst geeft de mogelijkheid om bibliotheken verder in stelling te brengen. Met ruimte voor uitwisseling van kennis en ervaring, de vertaling van wetenschappelijke bevindingen naar het werkveld (als een vervolg op de expertmeeting Stichting Lezen), en het uitlichten van goede praktijkvoorbeelden en inspirerende aanpakken. Bij de organisatie van een dergelijke bijeenkomst kan er een waardevolle samenwerking zijn tussen Stichting Lezen, de KB, SPN en Stichting Lezen & Schrijven. Ook kan hier de verbinding tussen de programmalijnen jeugd & onderwijs en basisvaardigheden een uitwerking krijgen in de praktijk.

Inhoudelijke aanbevelingen

Bij de doelgroep van laagtaalvaardige gezinnen is het ons inziens essentieel om te verbreden van inzet op een positieve leesopvoeding naar (ook) een taalrijke thuisomgeving. Daarmee gaat de aandacht niet alleen uit naar (voor)lezen, maar naar (mondelijke) taal.

Hierbij verwijzen we graag naar het rapport van de meta-analyses uitgevoerd door Roel van Steensel⁴ en door Martine van der Pluijm⁵. Hierin komt naar voren dat ouders ondersteund moeten worden om thuis een rijker taalklimaat te scheppen. Wanneer het binnen de mogelijkheden van ouders ligt, kunnen zij worden ondersteund bij het voorlezen en bij een positieve leesopvoeding voeren. Ook andere talige interacties en eenvoudige praat- en spelactiviteiten kunnen veel impact hebben op jonge kinderen en kunnen de (mondelijke) taalontwikkeling van de kinderen bevorderen. Het is zaak om goed aan te sluiten bij het niveau van de ouders en bij de gezinscultuur en thuistaal en bij de leefwereld van ouders en kinderen. Daarbij verwoordt Roel van Steensel het als een kans om te differentiëren binnen programma's. Deze bevindingen worden ondersteund door ervaringen in de praktijk. In het activiteitenplan Kunst van Lezen in het kader van Tel mee met Taal 2020-2024 is ook te lezen dat men zich wil richten op een rijker taalklimaat thuis: "Ouders worden

⁴ Roel van Steensel et al. Family literacyprogramma's voor kinderen in achterstandssituaties: Een meta-analyse van effecten en werkzame elementen' (2019)

⁵ Martine van der Pluijm et al. (2019): 'Activities and Strategies for Parents With Less Education to Promote the Oral Language Development of Their Children: A Review of Empirical Interventions'

aangemoedigd om, als dit binnen hun mogelijkheden ligt, regelmatig voor te lezen, omdat dit een positief effect heeft op de taalontwikkeling. Maar ook andere talige interacties kunnen veel impact hebben op jonge kinderen.” De Bibliotheek wordt genoemd als de partij die een zinvolle bijdrage kan leveren aan het stimuleren van een taalrijk klimaat binnen gezinnen: “Naast een uitgebreide collectie voor alle leeftijden én alle niveaus, heeft de Bibliotheek expertise op het gebied van leesbevordering bij kinderen (preventie) en op het gebied van de ontwikkeling van basisvaardigheden bij volwassenen (curatie).”

Interessant is bovendien het gebruik van digitale middelen. Roel van Steensel noemt specifiek de inzet van digitale prentenboeken als een kans. Juist wanneer ouders zelf moeite hebben met lezen en schrijven in het Nederlands, kunnen dergelijke tools ouders tóch de mogelijkheid geven om kinderen te helpen bij de taal- en leesontwikkeling. Dit sluit bovendien heel mooi aan bij het programma basisvaardigheden, waar volwassenen ook worden ondersteund bij de verdere ontwikkeling van de *digitale* basisvaardigheden. Voor mensen met een gebrek aan deze vaardigheden is het bijna onmogelijk om mee te doen in de samenleving. Hier gaat het om het werken met digitale informatie, met iPads, smartphones, e-readers, desktop- en laptop computers en internet. Specifiek van ouders worden bepaalde digitale basisvaardigheden verwacht om hun kinderen te ondersteunen in de schoolse ontwikkeling: het lezen van de digitale nieuwsbrief van school, het gebruik van het digitale kinddossier van het consultatiebureau, het samen oefenen met educatieve apps op tablets, etc.

In deze opdracht hebben we een focus aangebracht op de voorschoolse en basisschoolleeftijd. Er zijn ook mooie kansen om op termijn het voortgezet onderwijs en vervolgopleidingen zoals de pabo te betrekken bij een gezinsaanpak. Zaak is echter om eerst een goede basis neer te zetten voor de leeftijden 0 tot 8 jaar, in samenwerking met JGZ, kinderopvang en onderbouw van het basisonderwijs. In deze voor- en vroegschoolse periode is de grootste impact mogelijk. De inzet van intermediairs die rechtstreeks in contact staan met doelgroep is cruciaal. Bibliotheken kunnen hun rol pakken als verbindende schakel tussen preventie en curatie richting de intermediairs. De Bibliotheek verwijst door en zorgt voor een goede infrastructuur en verbinding tussen de bewezen effectieve projecten/programma's rond de gezinsaanpak die bovendien aansluiten bij (de infrastructuur en bouwstenen van) bredere programma's zoals BoekStart en de Bibliotheek op School.

Geef ook de nodige aandacht aan initiatieven die zich richten op de doorontwikkeling van basisvaardigheden bij ouders in laagtaalvaardige gezinnen. Hier is het in het belang van de volwassenen zelf om de basisvaardigheden door te ontwikkelen om daarmee beter mee te kunnen doen in de samenleving (curatie). Landelijk kan daartoe steviger worden ingezet op de samenwerking tussen Stichting Lezen, Stichting Lezen & Schrijven en Bibliotheek & Basisvaardigheden (SPN). Op lokaal niveau betreft het de (interne) samenwerking bij de bibliotheek tussen jeugd & onderwijs en basisvaardigheden en Taalpunt/Taalhuis, om vanuit een gezinsaanpak de (latente) leervraag van ouders beter op te halen en hen te ondersteunen bij die leervraag. Denk bijvoorbeeld aan de toepassing van empowermenttools en gesprekstechnieken binnen programma's als de VoorleesExpress. En denk aan de verbinding met het Taalpunt/Taalhuis om te komen tot een sluitend (integraal) aanbod passend bij de ondersteuningsvraag van een gezin.

Ten opzichte van NT2 gezinnen moeten we ons inzetten voor een herwaardering van meertaligheid en thuistaal. In de landelijke werkgroep bibliotheek & integratie (KB, SPN, HBT) is hier al een plan voor geformuleerd. Het is goed om hier aansluiting te zoeken en samen op te trekken. Denk aan: visieontwikkeling, manifest, werkbezoek Brusselse Bibliotheken en Iedereen Leest, meertalige

collectie i.s.m. NBD Biblion, deskundigheidsbevordering middels filmpjes op biebtobieb en praktijkvoorbeelden.

Kansrijke initiatieven

Er worden veel initiatieven opgezet vanuit de POI en bibliotheken, zoals in het overzicht in het hoofdstuk *Bevindingen* te zien is. Dit toont de initiatiefrijkheid van POI en bibliotheken en we zien hoe zij proberen de gezinsaanpak lokaal werkend te krijgen.

Aandachtspunt bij het ontwikkelen van nieuwe initiatieven is het zorgdragen voor een koppeling met de eerder genoemde negen projecten rond de gezinsaanpak en de basisprogramma's BoekStart en de Bibliotheek op School. Om het te kunnen inpassen in landelijk beleid en uitvoering is het belangrijk om nieuwe initiatieven/doorontwikkelingen aan deze programma's en projecten te relateren. Aanbeveling is ook om reeds bij de pionier/startfase van nieuwe initiatieven contact te leggen met Kunst van Lezen om sterkere verbindingen te leggen met de bewezen programma's en projecten, om vanuit de bouwstenen te werken, en om samen te verkennen wat kansrijk is.

Bij de bevindingen is een overzicht geplaatst van allerlei praktijkvoorbeelden. Er zijn een paar kansrijke initiatieven die we eruit willen lichten die een vervolg verdienen. Het zijn mogelijke werkwijzen om een gezinsaanpak lokaal werkend te krijgen.

- Samen Digitaal de toekomst in

Het project *Samen digi-TAAL de toekomst in* is in 2017 ontwikkeld door basisschool de Horizon in Delft. Met het project *Samen digi-TAAL de toekomst in* vergroten ouders en jonge kinderen (0-6 jaar) samen hun taalvaardigheid en digitale vaardigheden. De ouders en hun kind krijgen een tablet in bruikleen waarop ze samen oefeningen doen met educatieve programma's en taalapps (denk bijvoorbeeld aan Bereslim). In het project is er tijdens ouderbijeenkomsten ook aandacht voor opvoedthema's. Op deze manier kunnen ouders hun kinderen beter helpen en zijn ze meer betrokken bij hun opvoeding (www.horizondelft.nl/samen-digitaal/).

Het project is heel positief beoordeeld door Sociaal en Cultureel Planbureau en het Verwey Jonker Instituut, die een evaluatie (2019) heeft uitgevoerd naar aanleiding van de subsidie van het Kansfonds. Daarnaast wordt het project een '*inspirerend voorbeeld*' genoemd op de website van Tel mee met Taal. Het project krijgt landelijk veel aandacht en heeft aangetoond dat het een grote groep ouders én kinderen aanspreekt en weet te bereiken om samen te werken aan hun taal- en digitale vaardigheden. Kenmerkend voor het project is dat ouder én kind samen spelenderwijs en op een laagdrempelige manier werken aan hun taal- en digitale vaardigheden. Het project is kansrijk voor bibliotheken om een invulling te geven aan een gezinsaanpak.

Rijnbrink voert in Overijssel en in Gelderland in 2020 een pilot uit, samen met de bibliotheken, om het project te onderzoeken en toe te passen. Het is daarbij aandachtspunt om het project *Samen digi-TAAL de toekomst in* passend en werkend te maken, dit betekent:

- Van schoolomgeving naar bibliotheekomgeving
- Inzetten voor NT 1/het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen
- Eventueel naast aanbod voor 0-6 jaar ook vanaf 6 jaar
- Er wordt gezocht naar verbinding met de programma's dBos en de VoorleesExpress en er wordt samenwerking gezocht met intermediairs vanuit school en welzijn om de gezinnen te bereiken.

Hiermee wordt bovendien in praktijk invulling gegeven aan een aanbeveling uit het onderzoek van Roel van Steensel e.a.: "Datzelfde geldt voor de inzet van digitale materialen. Hoewel ook veel

gezinnen in achterstandssituaties de beschikking hebben over digitale devices en onderzoek naar bijvoorbeeld het individuele gebruik van digitale prentenboeken positieve effecten laat zien (Takacs et al., 2015), lijken digitale middelen in ouderkindprogramma's nog nauwelijks te zijn doorgedrongen. Vanwege de mogelijke voordelen voor risicogezinnen (digitale prentenboeken kunnen bij laaggeletterde ouders bijvoorbeeld de belasting van het voorlezen wegnemen), bevelen we aan ook hiernaar verder onderzoek te doen."

Aanbevolen wordt om de pilot met drie bibliotheken in Overijssel en Gelderland ook landelijk goed te volgen en op basis van de bevindingen er een vervolg aan te geven (bij positieve resultaten).

- ThuisTaal

Om toegang te krijgen tot de Nederlandse samenleving is het noodzakelijk dat nieuwkomers de taal leren. De kinderen in nieuwkomersgezinnen lopen een verhoogd risico op een taalachterstand. Kinderen die op jonge leeftijd al een taalachterstand oplopen, kunnen dit op latere leeftijd moeilijk inhalen. Met het project ThuisTaal slaan Overijsselse Bibliotheken en de Lerarenopleiding Basisonderwijs van het Saxion Enschede de handen ineen om taalachterstanden en laaggeletterdheid binnen vluchtelingengezinnen te bestrijden. Het doel: iedereen volwaardig en zelfstandig laten meedoen in de samenleving.

In het project wordt nauw samengewerkt met nieuwkomersscholen. Zij kennen de gezinnen en verzorgen de aanmeldingen. De gezinnen stromen na ThuisTaal door naar de VoorleesExpress. Door deze nauwe samenwerking worden vluchtelingengezinnen al snel bereikt en komen bibliotheken en andere partners tot een passend aanbod om vluchtelingengezinnen te ondersteunen in hun taalontwikkeling.

Bij het Saxion in Enschede is het project opgenomen in het curriculum van de lerarenopleiding. Derdejaars pabo-studenten worden vanuit het vak Nederlands gekoppeld aan een nieuwkomersgezin. Zij bezoeken het gezin wekelijks thuis op het AZC of in een gemeente. Zij ondernemen activiteiten om de taalontwikkeling te stimuleren en het lezen te bevorderen. Daarnaast ondersteunen zij de ouders om de taalomgeving thuis te verrijken. Hierdoor verbetert de Nederlandse woordenschat van de vluchtelingenkinderen en neemt het leesplezier toe.

Studenten leren de thuissituatie van de vluchtelingenkinderen kennen en realiseren zich welke invloed een geïntegreerde thuis-school-aanpak heeft op de taalontwikkeling. Hierbij ontwikkelen zij materialen die thuis en op nieuwkomersscholen kunnen worden gebruikt.

Het project is inmiddels in meerdere Overijsselse en Gelderse gemeentes opgezet. Daarbij is de samenwerking gezocht met lokale partners, om het passend te maken voor de lokale situatie. Denk bijvoorbeeld aan samenwerking met de opleiding onderwijsassistent of logopedie en denk aan samenwerking met het COA.

Aanbevolen wordt om te verkennen hoe het project landelijk opgetild kan worden, in verbinding met de VoorleesExpress. In samenwerking met opleidingen en nieuwkomersonderwijs kunnen bibliotheken zo nieuwkomersgezinnen bereiken en ondersteunen.

- Taalrijke thuisomgeving - Arnhem 100% geletterd

In 2018 hebben Stichting PAS, Gemeente Arnhem en Rozet (bibliotheek) TmmT subsidie aangevraagd om samen te kunnen werken aan een thuisomgeving waarin voorlezen, interactie en zingen wordt gestimuleerd. Een taalrijke thuisomgeving leidt tot kinderen met een grote woordenschat, grote

kans op schoolsucces en een brede blik op de wereld. Omdat dit niet vanzelf gaat, is het project Taalrijke Thuisomgeving gestart. In dit project werken organisaties samen aan een gezamenlijk taalnetwerk. De verschillende organisaties zijn hierin begeleid door David Kranenburg van Actief Ouderschap.

De onderdelen van het project Taalrijke Thuisomgeving zijn:

- Bouwen van een netwerk van voorzieningen rondom kinderen, ouders en taal
- BoekStartcoach in het consultatiebureau
- Woordenwinkeltjes in de bibliotheek; aansprekende bijeenkomsten voor peuters en hun ouders rondom een prentenboek
- Scholing van professionals op gebied van samenwerking met ouders

De projectfase is afgerond en afgesloten met een conferentie Arnhem 100% geletterd, maar het project zelf wordt voortgezet. De onderdelen van het gehele project zijn in een praatplaat verwerkt.

We zien dit project als een mooi voorbeeld van een netwerkproject. Het sluit daarbij goed aan bij de vijf aandachtsgebieden in het Kunst van Lezen activiteitenplan 2020-2025.

1. Positief leesklimaat thuis stimuleren
2. Bibliotheken als verbindende schakel tussen preventie en curatie richting intermediairs
3. Gezinsaanpak in de jeugdgezondheidszorg stimuleren
4. Gezinsaanpak in kinderopvang en onderwijs stimuleren
5. Netwerk versterken rond taalzwakke gezinnen met een meer centrale rol voor gemeenten

De inzet vanuit het KVL activiteitenplan is om de gezinsaanpak thuis te bevorderen door middel van ondersteuning van de leesomgeving. Daarbij worden projecten als de BoekStart coach en de VoorleesExpress direct binnen het gezin toegepast. De bibliotheek kan in een dergelijk netwerk een faciliterende rol innemen ten behoeve van ouders thuis met de hulp van intermediairs uit de jeugdgezondheidszorg, kinderopvang en onderwijs. Daarbij maakt de bibliotheek zich sterk voor een integrale aanpak waarbij ouders en professionals gezamenlijk worden verbonden rond leesbevordering. Basis is de al aanwezige infrastructuur rond BoekStart en de Bibliotheek op School.

Daarom wordt aanbevolen om verder te verdiepen in het netwerkproject Taalrijke Thuisomgeving en de werkwijze te delen in het landelijk netwerk bibliotheken.

- Tel mee met Taal

Tot slot dient het aanbeveling om een overzicht van kansrijke Tel mee met Taal projecten op te stellen.

Tools

Er is behoefte aan meer duiding van onderzoekspublicaties, bijvoorbeeld middels praatplaten of factsheets, zodat bibliotheken hiermee op pad kunnen gaan.

Daarnaast is er behoefte aan een tool die meer inzicht geeft in de succesbepalende factoren / succesvoorwaarden rondom gezinsaanpak, gekoppeld aan de werkzame elementen en de resultaten uit relevante publicaties en onderzoeksrapporten. Vanuit Stichting Lezen wordt hier momenteel aan gewerkt. Met een dergelijke tool kunnen POI's bibliotheken in hun werkgebied informeren over een effectieve aanpak en het gesprek hierover op gang brengen. Daarnaast krijgen de bibliotheken zicht op wat zij kunnen verwachten van de effecten van een gezinsaanpak/programma in hun werkgebied

en kunnen ze beter inzetten op werkzame elementen in hun aanpak. Ook kunnen POI en bibliotheken derden hiermee beter informeren over een effectieve aanpak.

Daarnaast is er behoefte om verder helder te krijgen wat werkt vanuit de *praktijk*. Bibliotheken zitten veelal nog in de fase van experimenteren en uitproberen. Net zoals in de [strategiekit Hoger Bereik](#) van Lost Lemon en Muzus en [KLASSE!](#) zijn zij aannames aan het toetsen en telkens aan het bijstellen wat wel/niet werkt. Deze learned lessons zijn het ook waard om te delen en daarmee van elkaar te leren.

Ook de klantreis gezinsaanpak kan een mooie tool zijn om lokaal in kaart te brengen wat de behoeftes van ouders en kinderen zijn en te komen tot sluitend en passend integraal aanbod bij de vraag.

Het is aanbevolen het aanbod gezinsaanpak een duidelijke plek te geven in de sociaal educatieve kaart. In de pilots sociaal educatieve kaart en IDO kan dat nu al worden meegenomen tbv verbinding met een gezinsaanpak. G!DS is daarbij de onderliggende tool om het aanbod van en naar partners te ontsluiten. De website toont het aanbod basisvaardigheden. De kaart biedt inzicht op aanbodniveau, ofwel: concrete activiteiten en diensten. Dit betreft aanbod van de bibliotheek, maar ook van (lokale) partners en de praktische ondersteuning om mensen te helpen bij hun dagelijkse zelfredzaamheid. Het gaat zowel om onderwijs, formeel, non-formeel en informeel aanbod als om praktische hulp via spreekuren, zoals het Taalpunt, belastingspreekuren en het Informatiepunt Digitale Overheid van de bibliotheek.

Kortom: breng het aanbod gezinsaanpak ook onder op de [sociaal educatieve kaart / informatiepunt websites](#).

In de vormgeving van de materialen in het algemeen heeft het de voorkeur om in te zetten op praktische toepasbaarheid door bibliotheken, met Bibliotheek huisstijl/uitstraling voor de herkenbaarheid.

Opleidingsaanbod

Het is belangrijk om het opleidingsaanbod rondom gezinsaanpak door te ontwikkelen in afstemming met Bibliotheekcampus. Hiertoe worden stappen gezet. Tijdens de gesprekken kwamen diverse vragen en behoeftes rondom opleidingsaanbod naar voren, zoals: Hoe kan de (latente) vraag worden opgehaald bij de doelgroep van laagtaalvaardige ouders? Welke gesprekstechnieken zijn er en hoe zet je die in? Hoe kan de Bibliotheek training en begeleiding bieden aan vrijwilligers die ouders coachen bij hun leervraag? Welke rol pak je als Bibliotheek en welke rol ligt er voor de relevante partners?

In den lande wordt lokaal en provinciaal al divers aanbod ontwikkeld en uitgevoerd. Het is belangrijk om kansrijk en succesvol aanbod landelijk met elkaar te delen en e.e.a. laten samenkomen bij Bibliotheekcampus.

Te denken valt aan aanbod zoals ook in het hoofdstuk Bevindingen wordt genoemd:

- *De leergang de publieksservice en de educatieve maatschappelijke Bibliotheek* (gezinsaanpak als uitgangspunt nemen in de doorontwikkeling om de programma's aan elkaar te verbinden)
- *Training 'Taal is best lastig'*
- *Training vrijwilligers taalhuis en bibliotheek t.b.v. coachende/activerende didactiek*
- *Timmeren aan taal met het hele gezin*
- *Training Front Office ontvangen laagtaalvaardige gezinnen*

5 Contact

Vragen, opmerkingen of ideeën?

Meld je aan voor de groep **Gezinsaanpak** op www.biebtobieb.nl en kom in contact!